

Σύμφωνα με την πρώτη επίσημη καταγραφή του προσφυγικού στοιχείου, τον Οκτώβριο του 1950, αριθμούσαν τα 55.881 άτομα – 23.045 άνδρες, 14.956 γυναίκες και 17.520 παιδιά και εφήβους από 1 ως 17 ετών. Στο σύνολο αυτό οι 38.361 ενήλικοι αντιπροσώπευαν το 68,6%, ενώ μεταξύ των ενηλίκων ο ενεργός πληθυσμός ηλικίας από 18 ως 55 ετών αποτελούσε τη συντριπτική πλειοψηφία της τάξεως του 98%, ενώ οι άνω των 55 ετών περιορίζονταν στο 2% (στα ποσοστά αυτά δεν συνυπολογίζονταν οι ανίκανοι για εργασία, ολικά ή μερικά ανάπηροι πρώην μαχητές του ΔΣΕ). Ακολούθησαν άλλες δύο απογραφές οι οποίες έγιναν από την Κεντρική Επιτροπή Πολιτικών Προσφύγων Ελλάδας (ΚΕΠΠΕ) στο πλαίσιο των διαβημάτων της προς την Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ και αφορούσαν μεταγενέστερες περιόδους.

Η ήττα της κομμουνιστικής Αριστεράς τον Αύγουστο του 1949 άνοιξε και επίσημα την αυλαία για τη μετακίνηση προς τις όμορες χώρες του κυρίου όγκου των δυνάμεων του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ), όπως και της ηγεσίας και στελεχών του ΚΚΕ που συντόνιζαν τις επιχειρήσεις από το “βουνό”, ενώ την έξοδό τους ακολούθησαν πληθυσμοί – κυρίως της ελληνικής μεθορίου – όσοι συνέδραμαν, εκούσια ή ακούσια, τον Δημοκρατικό Στρατό και συνέδεσαν την τύχη τους μαζί του.

Τρία στρατόπεδα του ΔΣΕ στο Μπουρέλι και στο Ελμπασάν της Αλβανίας και στην Μπερκόβιτσα της Βουλγαρίας λειτούργησαν προσωρινά ως σταθμός αλλά και μεταβατικός τόπος υποχρεωτικής διαβίωσης των εκπατρισμένων. Από τα μέσα Οκτωβρίου του 1949, όταν μετά την αναγνώριση της ήττας οριστικοποιούνται οι συμφωνίες μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, και ως τις αρχές Δεκεμβρίου 1949 η μετακίνηση των πληθυσμών που τελούν υπό την ευθύνη του ΚΚΕ έχει ολοκληρωθεί.

Με απόλυτη μυστικότητα στα αμπάρια εμπορικών πλοίων με πορεία άλλα τη Μεσόγειο και τα Δαρδανέλια και άλλα, διασχίζοντας το Γιβραλτάρ, τον Ατλαντικό και τη Βόρεια Θάλασσα, οι εκπατρισμένοι αποβιβάζονται στα λιμάνια της Πολωνίας και στο Πότι της Γεωργίας. Με στρατιωτικά τρένα στη συνέχεια θα φτάσουν πρόσφυγες στις “νέες πατρίδες” υπό την εποπτεία των μηχανισμών του ΚΚΕ και με την κρατική μέριμνα των χωρών υποδοχής, ενώ ο Ερυθρός Σταυρός ανά χώρα αναλάμβανε το βάρος της υγειονομικής επιστάσεως και την επισιτιστική φροντίδα».

Στην καθ’ όλα ιδιότυπη αυτή διασπορά οι ενήλικοι θα διασταυρώνονταν στις χώρες υποδοχής με περισσότερα από 17.000 παιδιά –εγκατεστημένα με την ευθύνη της Επιτροπής Βοήθειας στο Παιδί (ΕΒΟΠ) σε σχολεία και παιδικούς σταθμούς στις Λαϊκές Δημοκρατίες πριν από την άφιξη του μεγάλου κύματος των προσφύγων.

Όσοι κατέφυγαν στην υπερорία θεωρήθηκαν αυτομάτως πως είχαν απολέσει την ελληνική ιθαγένεια και επομένως ονομάζονταν αλλογενείς και αποβάλλονταν διά παντός από το σώμα του έθνους., «από την επομένη της λήξης των συγκρούσεων επιδιώχθηκε να προβλεφθούν και να ψηφιστούν οι νομοθετικές εκείνες πρόνοιες που αφενός θα νομιμοποιούσαν όσα ουσιαστικά η ίδια η εμφύλια σύγκρουση είχε προκαλέσει και συνάμα παγιώσει και αφετέρου να παρεμποδιστεί με κάθε τρόπο ο επαναπατρισμός τους ως εθνικά επικίνδυνων». Έτσι τα ψηφίσματα της περιόδου του εμφυλίου ενισχύθηκαν με μέτρα τα οποία συνιστούσαν «τη νομοθετική θωράκιση της ισχύουσας νομοθεσίας

περί της αποβολής, των αποκλεισμών και της στέρησης του βασικού δικαιώματος του πολίτη και της συνακόλουθης διαφύλαξης των περιουσιακών του στοιχείων». Εκτός από την ιθαγένειά τους, έχασαν και τις περιουσίες τους.

Οι πολιτικοί πρόσφυγες απορροφήθηκαν στη μεγάλη τους πλειονότητα από την αναπτυσσόμενη βιομηχανία των χωρών υποδοχής τους, ενώ ένα μικρό ποσοστό τους ασχολήθηκε με την αγροτική παραγωγή στα κολχόζ. Το ζήτημα της εκπαίδευσης, κυρίως για τα χιλιάδες παιδιά, ήταν πρώτη προτεραιότητα για το ΚΚΕ και τις κοινότητες, ως πλαίσιο διατήρησης της ελληνικότητας των προσφύγων και διαπαιδαγώγησής τους στο νέο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Εκτός από την επίσημη γλώσσα της κάθε χώρας, τα παιδιά διδάσκονταν ελληνική λογοτεχνία, ιστορία και γεωγραφία της Ελλάδας. Σταδιακά οι πρόσφυγες άρχισαν να φοιτούν σε πανεπιστήμια με κλίση κυρίως προς τις γεωπονικές, βιομηχανικές, οικονομικές και παιδαγωγικές σχολές. Η ανύψωση του πνευματικού και πολιτιστικού επιπέδου αποτέλεσε κυρίαρχο μέλημα, στο πλαίσιο του οποίου αναδείχθηκαν σημαντικές μορφές των γραμμάτων, του θεάτρου και των εικαστικών τεχνών.

1950: Σε όλες τις χώρες του ανατολικού μπλοκ είχαν καταγραφεί 55.881 πολιτικοί πρόσφυγες.

1965: Η Κεντρική Επιτροπή Πολιτικών Προσφύγων Ελλάδας (ΚΕΠΠΕ) καταγράφει 60.500 πρόσφυγες.

1975: Αμέσως μετά τη Μεταπολίτευση ο αριθμός τους παραμένει υψηλός και ανέρχεται σε 55.500 άτομα.

Τη δεκαετία του 1960 επέστρεψε περιορισμένος αριθμός πολιτικών προσφύγων: αιχμάλωτοι στρατιώτες του Εθνικού Στρατού που για να μη χάσουν τη ζωή τους ακολούθησαν τους ηττημένους μαχητές του ΔΣΕ, καθώς και παιδιά, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι κεντρώες κυβερνήσεις επέτρεψαν την επάνοδο προσφύγων σε ατομικό επίπεδο με βάση τα επανειλημμένα διαβήματα των συγγενικών τους προσώπων στην Ελλάδα. Με τη νομιμοποίηση του ΚΚΕ το 1974 ~~ο ατομικός επαναπατρισμός αυξήθηκε κάπως, δηλαδή επέστρεφαν στην πατρίδα, μετά από αίτηση τους, στις κατά τόπους Πρεσβείες και Προξενεία και μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα αξιολόγησή τους από το Υπουργείο Εσωτερικών και Δικαιοσύνης. Πολλές φορές οι Πολιτικοί Πρόσφυγες έκαναν 2 και 3 αιτήσεις (μετά την απόρριψή τους) για επαναπατρισμό στην Ελλάδα. Το προβληματικό αυτό νομικό καθεστώς άλλαξε άρδην το 1982 επί ΠαΣΟΚ, όταν ορίστηκε με κοινή υπουργική απόφαση (106841/29.12.1982) ότι «μπορούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα όλοι οι Έλληνες το γένος (...) έστω και αν αποστερήθηκαν της ελληνικής ιθαγένειας».~~ ~~Οχι όμως και οι μη Έλληνες το γένος, για τους οποίους ως σήμερα το ελληνικό κράτος σιωπά. Από τα τέλη του 1980 ως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 υπολογίζεται ότι επέστρεψαν στην Ελλάδα περίπου 45.000 πολιτικοί πρόσφυγες,~~

~~που βρισκόνταν φιλικά του εμφύλιου πολέμου.~~

*** Ο Κ. Καραμανλής που το 1962 με το Ν.Δ. 4234(ΦΕΚ 30.7.1962) άρθρο 6 παρ.1 απαγορεύει «πάσα ενέργεια» ανασυστάσεως του Κομμουνιστικού Κόμματος, αλλάζει πορεία και από το προηγούμενο ΦΕΚ περνάει στο ΦΕΚ του Σεπτέμβρη του 1974 (ΦΕΚ 23/09/1974 Νομοθετικό Διάταγμα 59) και ανοίγει την πόρτα νομιμοποίησης του ΚΚΕ.

είναι χαρακτηριστικό ότι
μετά από τη νομιμοποίηση